

Отримано: 20 вересня 2017 р.

Прорецензовано: 28 вересня 2017 р.

Прийнято до друку: 3 жовтня 2017 р.

e-mail: o.baiteriakov@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2017-67-37-40

Байтеріякова Н. Ю. Концепція підручника з курсу «лінгвокраїнознавство» як складова формування англомовної комунікативної компетентності / Н. Ю. Байтеріякова, О. З. Байтеріяков, Є. О. Байтеріяков // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – Острог : Вид-во НаУОА, 2017. – Вип. 67. – С. 37–40.

УДК: [378.091.33:811.111-028.16]:005.336.2

**Наталія Юрївна Байтеріякова,
Олег Зуфарович Байтеріяков,
Євген Олегович Байтеріяков,**

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

КОНЦЕПЦІЯ ПІДРУЧНИКА З КУРСУ «ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВСТВО» ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті розглядається концепція та зміст авторського підручника «Лінгвокраїнознавство. Велика Британія», який вийшов друком у 2017 р., а також особливості його застосування для формування англомовної комунікативної компетентності студентів філологічних факультетів.

Підручник складається з 8 розділів, їх послідовність, структура і зміст відповідають навчальній програмі даного курсу для університетів. Теоретична частина розділів містить автентичні англійські тексти, які адаптовано з метою професійно орієнтованого навчання англійської мови. Практичні частини розділів складаються з 7-8 завдань, спрямованих на розвиток творчої мовленнєвої діяльності студентів, формування вміння самостійно аналізувати країнознавчу літературу, використання набутих знань для висловлювання своєї думки. Для визначення студентами рівню засвоєння теми наприкінці кожного практичного блоку наведено тести для самоперевірки теоретичних знань і тести, спрямовані на роботу з тематичною лексикою. Підручник стане в нагоді як студентам профільних спеціальностей, так і тим, для кого англійська не є основною іноземною мовою.

Ключові слова: лінгвокраїнознавство, комунікативна компетентність, міжкультурна комунікація, фахові компетентності.

**Наталья Юрьевна Байтеріякова,
Олег Зуфарович Байтеріяков,
Евгений Олегович Байтеріяков,**

Мелітопольский государственный педагогический университет имени Богдана Хмельницкого, г. Мелітополь

КОНЦЕПЦИЯ УЧЕБНИКА ПО КУРСУ «ЛИНГВОСТРАНОВЕДЕНИЕ» КАК СОСТАВНАЯ ЧАСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ КОМУНІКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

В статье рассматривается концепция и содержание авторского учебника «Лингвострановедение. Великобритания», изданного в 2017 г., а также особенности его применения для формирования англоязычной коммуникативной компетентности студентов филологических факультетов.

Ключевые слова: лингвострановедение, коммуникативная компетентность, межкультурная коммуникация, профессиональные компетентности.

**Nataliia Baiteriakova,
Oleg Baiteriakov,
Evgenii Baiteriakov,**

Melitopol State Pedagogical University named after Bogdan Khmelnytsky, Melitopol

«COUNTRY-ORIENTED LINGUISTICS»: THE CONCEPTION OF THE TEXTBOOK AS A COMPOSITE PART OF THE ENGLISH-SPEAKING COMMUNICATIVE COMPETENCE FORMATION

The article deals with the concept and content of the authoring textbook «Country-oriented linguistics. Great Britain», published in 2017, as well as the peculiarities of its application for the formation of English-speaking communicative competence of the students of language and literature departments.

The textbook comprises 8 sections; their sequence, structure and content correspond to the curriculum of this course for universities. The theoretical part of the sections contains authentic English texts, which are adapted for the purpose of professionally oriented English language learning. The practical parts of the sections consist of 7-8 tasks aimed at the development of students' creative speech activity, the formation of the ability to analyze the country research literature singly, the usage of the acquired knowledge for the expression of personal opinions. To determine the personal level of mastery of the theoretical material at the end of each practical block there are self-checking tests and also the tests composed for the work with thematic vocabulary. The considerable variety of types of tasks not only activates the intellectual processes, but also contributes to the consolidation of worldview information, enrichment of personal vocabulary, as well as the ability to construct cause-and-effect relationships. The given textbook will come in handy to both students of major specialties, and the ones for whom English is not the core foreign language.

Key words: country-oriented linguistics, communicative competence, cross-cultural communication, professional competence.

Існування мови неможливе без існування суспільства, що цією мовою послуговується. Ця на перший погляд прописана істина ховає у собі сутність навчального курсу «Лінгвокраїнознавство», причому стосовно будь-якої країни та її мови. Взаємозв'язок із лінгвістикою проявляють усі сфери людського буття: географія і топографія, економіка, історія, культура, література, судові системи, народні обряди та звичаї – все це виражається мовою, а тому відбивається у ній. Жодний значимий процес чи подія фізичного простору не оминають простір лінгвістичний.

Вивчення курсу «Лінгвокраїнознавство» студентами філологічних факультетів дозволяє глибше відчувати специфіку мови, що вивчається, прослідкувати етимологічні аспекти формування тематичної лексики, збагатити свій словниковий запас, краще орієнтуватись в іншомовній художній літературі та періодичних виданнях. Все це безпосередньо сприяє формуванню іншомовної комунікативної компетентності студентів. Тому постає питання про методичне забезпечення даного курсу.

Останнім часом в Україні запропоновано низку методичних видань для вивчення на філологічних факультетах лінгвокраїнознавства англomовних країн. Наприклад, навчальні посібники Н. Д. Борисенко [3], Т. О. Козлової [6], підручник А. Б. Гапоніва і М. О. Возної [4], матеріали лекцій І. І. Морозової [5], електронний навчальний комплекс Н. Ю. Байтерякової і М. В. Елькіна [1], методичні рекомендації О.С. Бескорса та ін. Кожен з авторів подає власне бачення навчального курсу, що відображається у його структурі, послідовності та методичних підходах до вивчення. Так, деякі видання акцентують увагу лише на країнознавчому матеріалі, викриваючи особливості національних традицій та сьогодення англomовних країн, інші ж виділяють взаємоінтегрованість культур, які впливають на розвиток англійської мови. Як правило, лексична складова не є основним фокусом у розробках, вона лише допомагає закріпити вивчений фактаж. Велика увага приділяється таким загальним тематикам, як географія, історія й етнографія англomовних країн.

У 2017 р. вийшов друком підручник «Лінгвокраїнознавство. Велика Британія» [2] авторів статті. Цей підручник створено для однойменного навчального курсу «Лінгвокраїнознавство», що вивчається студентами ВНЗ спеціальностей «Середня освіта. Мова і література (англійська)» і «Германські мови (переклад включно)». Відповідаючи загальноосвітнім нормам, він розкриває основну інформацію про Сполучене королівство Великої Британії та Північної Ірландії, де зародилась англійська мова.

Концепцію підручника побудовано виходячи з основного положення лінгвокраїнознавства, що передбачає забезпечення комунікативної компетентності в актах міжкультурної комунікації через адекватне сприймання мови співрозмовника і розуміння оригінальних текстів. Це визначає необхідність формування у студентів філологічних факультетів лінгвокраїнознавчої компетенції, яка є невід'ємною частиною комунікативної компетентності. Із зазначеною метою пов'язана необхідність вивчення мовних одиниць, які найбільш яскраво відображають національні особливості культури народу та середовища його існування. Тому лінгвокраїнознавство виступає в якості методологічної основи не лише лінгводидактики, але й перекладу. Для адекватного перекладу потрібно повністю зрозуміти іноземний текст з усіма нюансами значення, включаючи підтекст, натяки, щоб з урахуванням адресата підібрати відповідні еквіваленти в мові перекладу [7].

Важливо розуміти, що лінгвістична характеристика слова суттєво відрізняється від загальнозвичайної. Під певним терміном зазвичай розуміється не тільки безпосередня денотація, але й когнітивно-семантичне поле, в якому знаходиться означена лексема. Межа між концептом та терміном у цьому випадку майже нівелюється: досліджуючи термін, мовознавцеві доводиться мати справу також з усіма можливими асоціаціями та конотативними зв'язками, що цей термін утворює. Лінгвокраїнознавство як дисципліна послуговується саме таким трактуванням і сприйняттям слова, охоплюючи всі можливі значення слова та застосовуючи знання з психолінгвістики та культурології. Такий підхід є надзвичайно важливим, бо дозволяє уникнути більшості проблем із розходженням між словниковим та контекстуальним (деінде фактичним) значенням слів.

Підручник складається з 8 розділів, їх послідовність, структура і зміст відповідають навчальній програмі даного курсу для університетів. Кожен розділ складається з теоретичної і практичної частини.

Теоретична частина розділів містить автентичні англійські тексти, підібрані з різноманітних професійних видань та англomовних інтернет-ресурсів. Насамперед вони відрізняються значною інформативністю, наявністю необхідної термінологічної та номенклатурної бази. Тексти адаптовано за змістом з метою професійно орієнтованого навчання англійської мови та відповідно до питомого рівня володіння студентами іноземною мовою. Для полегшення роботи в текстах виділено тематичну лексику.

Теоретична частина розділів дозволяє досягнути Британію з різних кутів зору, попутно засвоюючи питому лексику. Поряд із загальновідомою інформацією у тексті викрито деякі стереотипи та непорозуміння, що стосуються країни (скажімо, у чому полягає різниця між Сполученим королівством, Британією та Англією). Ілюстровані матеріали оздоблені інформативними підписами: завдяки цьому конкретні тези будуть співвідноситись із конкретними зображеннями.

Кожен текст теоретичної частини починається блоком тематичних питань для попереднього обговорення, призначеного для актуалізації опорних знань студентів і спрямування їх думок на вивчення даної теми. Наприкінці теоретичного блоку надаються детальні запитання для самоперевірки засвоєння матеріалу.

Практичну частину кожного розділу побудовано за єдиною схемою. Вона містить 7-8 завдань (систему яких розроблено авторами), спрямованих на розвиток творчої мовленнєвої діяльності студентів, формування вміння самостійно аналізувати країнознавчу літературу, розвиток навичок англо-українського та українсько-англійського перекладу текстів, використання набутих знань для висловлювання своєї думки. Роздивимось структуру практичного блоку детальніше.

Перше завдання кожного практичного блоку спрямовано на фонетичне опрацювання власних назв та імен за відповідною темою. Практика викладання дисципліни демонструє складнощі, що виникають у студентів у вимові термінів, номінів та персоналій. Це завдання вирішує проблему, надаючи читачеві транскрипцію, яка усуває всі неточності та фонетичні помилки.

Друге завдання передбачає пошук, нотування у лінгвокраїнознавчий словник та переклад тематичної лексики. Як свідчить досвід, складаючи такий словник студенти краще засвоюють нову лексику і номенклатуру, більш вільно орієнтуються у текстах і літературі країнознавчої тематики. Студенти, які складають такі словники, отримують більш комплексні знання з курсу, і відповідно, кращі відмітки.

Третє завдання спрямовано на формування вміння пояснювати основні терміни та концепти англійською мовою. Окрім очевидного розвитку зв'язного мовлення, цей вид роботи також підвищує рівень загального сприйняття заданої теми, встановлює причинно-наслідкові зв'язки та допомагає студентам знайти певні дотики між різними лексичними категоріями. Під час практичних занять у групі це завдання можна використовувати наступним чином: перший студент пояснює перший із зазначених термінів, другий студент пояснює наступний концепт та пов'язує його з попереднім, третій підхоплює цей логічний ланцюжок тощо.

Четверте завдання призначено для закріплення вмінь формулювати запитання стосовно питомої концептосфери. Терміни, згадані у завданні, зазвичай мають широке лексико-семантичне поле застосування, тому для їх пояснення можна використати спеціалізовану лексику з різних сфер. Скажімо, історичну подію можна описати з позиції геолокації (питання «Де?»), часу дії («Коли?»), опису безпосереднього плину подій («Що?»), визначення осіб, що брали у них участь («Хто?») та впливу, який ці події завдали на подальшу історію («Як?»).

П'яте та шосте завдання передбачають систематизацію теоретичних відомостей шляхом заповнення різноманітних таблиць. Практичним шляхом було доведено, що інформація, записана студентом до таблиці власноруч, запам'ятовується набагато швидше, ніж суцільний рукописний текст (скажімо, конспект лекції). Запропоновані таблиці не лише систематизують набуті знання, але й стають у нагоді під час підготовки до складання заліку або іспиту. Відповідно до тематики, таблиці можуть містити терміни, номени, дати або періоди.

Сьоме завдання містить українськомовний країнознавчий текст, зміст якого необхідно передати англійською за певним планом, що передбачає висловлювання власного ставлення до змісту. Студенти не тільки практикуються у перекладі автентичного тексту, але й закріплюють результати перших трьох завдань, актуалізуючи питомий лексичний пласт. Крім того, тексти надають приклад «живого» застосування вивченої термінології: нові лексеми перестануть бути «словниковим тягарем» і знайдуть втілення в активній лексиці студентів. Оскільки відібрані для перекладу уривки деінде відзначаються художністю, під час перекладу траплятимуться ситуації, в яких студентів доведеться перекладати тропи.

Восьме завдання пропонує підготувати усні доповіді відповідно до запропонованих ілюстрацій країнознавчої спрямованості, використовуючи знання, набуті з теоретичної частини, а також тематичну лексику та надані мовленнєві кліше. Набуті під час виконання цього завдання знання і навички втіляться в активній лексиці студентів напряму: зв'язне мовлення стане більш «живим», а письмові твори – більш художніми. Крім того, вивчення кліше дозволить студентам краще розуміти автентичні англійські тексти, де певні фрази мають нетиповий переклад відповідно до контексту.

Для визначення студентами рівню засвоєння теми наприкінці кожного практичного блоку наведено тести для самоперевірки теоретичних знань і тести, спрямовані на роботу з тематичною лексику. Узагальнюючий тест містить 20 теоретичних питань, спрямованих на перевірку володіння студентами фактажем. Важливо, що питання не є вирваними з контексту або скопійованими з теоретичного розділу: аби надати правильну відповідь, студент має повністю розуміти суть питання та фактичну різницю між варіантами відповіді.

Блок тестів на закріплення «тематичного словника» розділений на кілька частин. У першій читач має підібрати синонім або вираз, що якнайкраще пояснює виділений термін у реченні. Це завдання активізує логічні зв'язки та прискорює запам'ятовування студентами нових понять. Друге завдання пропонує завершити уривок з тематичного тексту, правильно додавши запропоновані слова до вказаних пропусків. Слова подані у необхідній формі (наприклад, множина у іменників, часові форми у дієслів), тому студентам необхідно лише правильно розташувати їх у тексті.

Третє завдання має на меті встановлення відповідності між термінами та їх визначенням. Зазвичай для перевірки подаються іменники з тематичної лексики. Четверте завдання реферує до знань, набутих під час виконання першого: студентам необхідно згрупувати подані терміни відповідно до кількох тематичних груп. Окрім очевидної активізації логічних зв'язків, цей тест допомагає категоризувати інформацію, набуту під час вивчення розділу. П'яте завдання функціонує за схожим принципом: студенти знаходять синоніми серед термінів, поданих врозкидь, та випишують їх разом. Шостий тест за механікою дещо нагадує другий. Щоправда, тут замість суцільного тексту подано десять речень, не пов'язаних одне з одним. Мета студента – правильно вставити запропоновані терміни у пропуски.

Різноманітність типів завдань не тільки активізує розумові процеси, але й сприяє закріпленню світоглядної інформації, розширенню лексичного складу, а також здібності до побудови причинно-наслідкових зв'язків. Інформацію, що необхідна для успішного виконання завдань, ретельно підібрано відповідно до критеріїв актуальності, взаємointegraції навчальних курсів, відповідності лінгвокраїнознавчим нормам тощо.

Опрацювання теоретичних матеріалів і виконання практичних завдань підручника сприятиме формуванню у студентів наступних фахових компетентностей:

- розуміння географічних особливостей, історії, економіки, політичної системи, культури та звичаїв країни, мова якої вивчається;
- здатність інтегрувати відомості з різних наукових напрямків та навчальних дисциплін для розуміння країнознавчих та культурних особливостей країни, мова якої вивчається;
- розуміння особливостей формування країнознавчої та ідіоматичної лексики на підставі аналізу історичного розвитку країни, мова якої вивчається;
- здатність застосовувати лінгвокраїнознавчі знання в навчальному процесі вивчення англійської мови;
- здатність розвивати асоціативне та критичне мислення студентів на підставі реалій країни, мова якої вивчається;
- здатність до творчої та пошукової діяльності в навчальному і професійному комунікативному процесі;
- здатність до подальшого професійного самовдосконалення;
- розуміння етичних і моральних норм поведінки, що прийняті у соціумі іншого культурного типу, та моделей соціальних ситуацій;
- здатність до міжкультурної комунікації;
- здатність вільно спілкуватись англійською мовою із застосуванням країнознавчої лексики та термінології;
- здатність долати вплив стереотипів і здійснювати міжкультурний діалог в загальній та професійній сферах спілкування;
- володіння основними дискурсивними способами реалізації комунікативних цілей висловлювання стосовно до особливостей комунікативного контексту.

Даний підручник стане у нагоді студентам і викладачам філологічних факультетів, а також усім, хто цікавиться історично-культурною спадщиною Великої Британії.

Література

1. Байтерякова Н. Ю. Країнознавство. Велика Британія. Електронний навчальний комплекс / Н. Ю. Байтерякова, О. З. Байтеряков, М. В. Елкін, – Мелітополь, 2007.
2. Байтерякова Н. Ю. Лінгвокраїнознавство. Велика Британія: підручник / Н. Ю. Байтерякова, О. З. Байтеряков, С. О. Байтеряков. – Мелітополь : ФО-П Однорог Т. В., 2017. – 328 с.
3. Борисенко Н. Д. Лінгвокраїнознавство : навчальний посібник (англійською мовою) / Н. Д. Борисенко. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2008. – 72 с.
4. Гапонів А. Б. Лінгвокраїнознавство. Англійська мова / А. Б. Гапонів, М. О. Возна. – К. : Нова Книга, 2005. – 464 с.
5. Лінгвокраїнознавство Великої Британії : Матеріали лекцій / Укл. Морозова І. І. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. – 100 с.
6. Козлова Т. О. Лінгвокраїнознавство: історія та культура англійськомовних країн. Навчальний посібник для студентів 3 – 4 курсів факультету іноземної філології / Т. О. Козлова – Запоріжжя : ЗНУ, 2010. – 83 с.
7. Томахин Г. Д. Теоретические основы лингвострановедения: (На материале лексических американизмов английского языка): Автореф. дис. ... д-ра фил. наук / Г. Д. Томахин. – М., 1984. – 31 с.